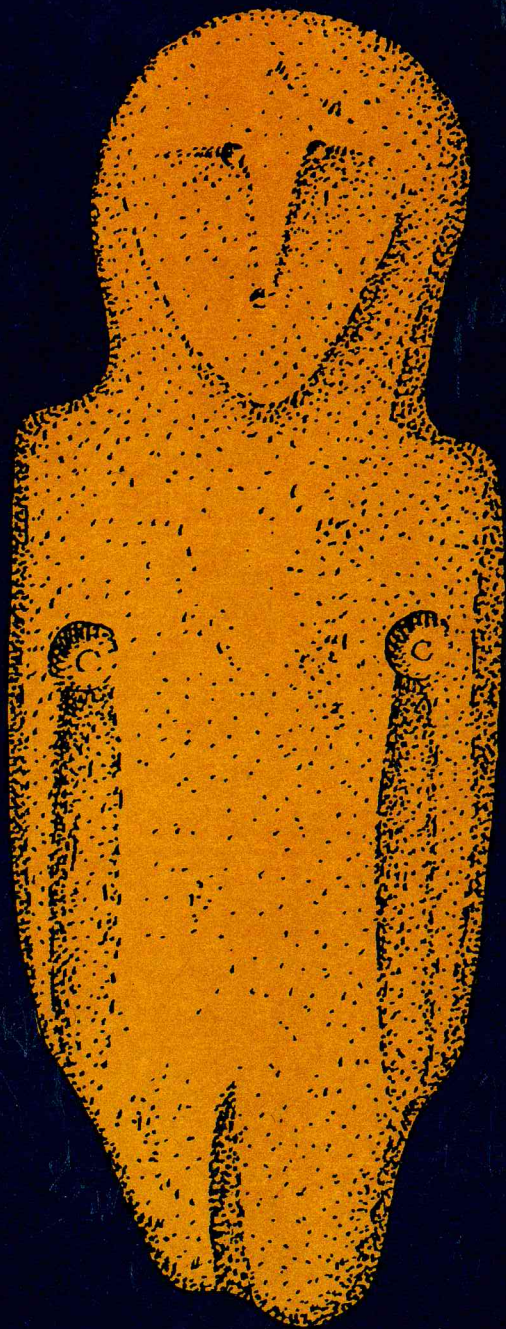

BALTICA 3

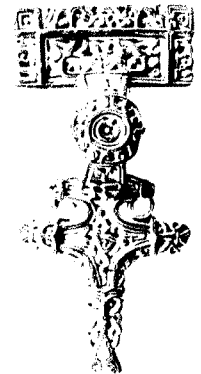
ARCHAEOLOGIA

Edited by VYTAUTAS KAZAKEVIČIUS,
ASLE BRUEN OLSEN and DAVID NEIL SIMPSON

ARCHAEOLOGIA BALTICA 3

Edited by
VYTAUTAS KAZAKEVIČIUS
ASLE BRUEN OLSEN
DAVID NEIL SIMPSON

The Archaeology of Lithuania and Western Norway: Status and Perspectives

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY VILNIUS,
INSITUTE OF ARCHAEOLOGY, UNIVERSITY OF
BERGEN, NORWAY

Archaeologia Baltica / edited by Vytautas Kazakevičius, Asle Bruen Olsen
and David Neil Simpson
Published by the Institute of Lithuanian History, Vilnius.
Printed in Lithuania at the "Aušra", Kaunas

3. The Archaeology of Lithuania and Western Norway: Status and Perspectives.

Cover illustration: Anthropomorphic figurine from the Juodkrantė hoard (amber)

Iliustracija viršelyje: Antropomorfinė gintarinė figūrėlė iš Juodkrantės lobio

CONTENTS

<i>Pratarmė</i>	7
<i>I. Preface</i>	13
<i>II. INSTITUTIONS</i>	
Norwegian Archaeology – Past and Present	19
SVEIN INDRELID	
Bergen Museum – a Presentation	31
SVEIN INDRELID	
Lithuanian Archaeology in the Past and Present	37
ROMAS JAROCKIS	
<i>III. RESEARCH HISTORY. FUTURE STRATEGICS</i>	
Lithuania and Western Norway in the Neolithic period: Research goals derived from a comparative presentation of two "marginal" regions in Neolithic Europe	43
ASLE BRUEN OLSEN	
The "Stone Age in South Lithuania" Project	55
VYGANDAS JUODAGALVIS	
Two hundred years of archaeological survey	67
SØREN DIINHOFF	
<i>IV. METHODS AND TECHNICS</i>	
The use of on-site pollen analysis, local pollen diagrams and modern pollen samples in investigations of cultural activity	87
KARI LOE HJELLE	
Natural scientific methods, a potential, or more needed in future archaeology?	103
DAGFINN MOE	
The use of vertebrate fauna remains in the interpretation of subsistence strategy and settlement patterns, with emphasis on fish and bird bones. A case study from Kotedalén, Western Norway	109
ANNE KARIN HUFTHAMMER	
Traces of Human Activities in Pollen Diagrams from Biržulis Lake with a Short Review of Geological and Geomorphological Conditions in the Biržulis Area	121
RIMANTĖ GUOBYTĖ, MIGLĖ STANČIKAITĖ	

Excavation and Documentation Methods – some Problems and Possibilities with Examples from Norwegian sites	131
KARI K. KRISTOFERSEN	
Application of Alternative Methods in Lithuanian Field Archaeology (up to 1996)	143
GINTAUTAS ZABIELA	
Refitting as a Method in Stone Age Archaeology: A brief Introduction	159
DAVID N. SIMPSON	
The Analysis of Materials from Papiškės IV Site Using Computer Databases	175
DŽIUGAS BRAZAITIS	
<i>V. GENDER</i>	
Gender as a factor in the study of prehistoric societies	187
LIIV HELGA DOMMASNES	
<i>VI. SURVEY AND CASE STUDIES</i>	
Interpreting Mesolithic axe deposits from a region in Western Norway	195
TROND KLUNGSETH LØDØEN	
Cultural and regional boundaries in the Neolithic of the western coast of Norway – a present or past construction?	205
MORTEN RAMSTAD	
Investigations at the Šventoji Find Site 4 1986-1995	215
RIMUTĖ RIMANTIENĖ	
Stock Breeding in the Baltic Culture Area	223
LINAS DAUGNORA, ALGIRDAS GIRININKAS	
Settlement and Social Structure in Norway in the Migration Period (AD 400-550)	235
BERGLJOT SOLBERG	
Kalniškiai Burial Ground: Investigation, Results, Prospects	251
VYTAUTAS KAZAKEVIČIUS	
The Viking Period	261
SIGRID KALAND	
Investigations at the Užpelkiai cemetery	277
AUDRONĖ BLIUJIENĖ	
Horse Burials in Lithuania	291
ALGIRDAS VARNAS	

Pratarmė

Šis trečiasis „Archaeologia Baltica“ tomas skirtas konferencijai, vykusiai 1996 m. balandžio mėn. Lietuvos istorijos institute. Joje dalyvavo Bergeno (Norvegija) ir Lietuvos mokslininkai. Konferencija apvainikavo ilgamečius ryšius, užmegztus 1992 m., kai prof. dr. Philos Dagfinn Moe iš Bergeno universiteto Botanikos skyriaus apsilankė Vilniaus universitete su palinologijos paskaitų ciklu. Po šio vizito 1992 m. spalio mėn. Vilniaus universitete įvyko Vilniaus ir Bergeno geologijos bei palinologijos seminaras. Jis suartino Lietuvos ir Norvegijos mokslininkus, užsimezgė asmeniniai kontaktai. Netrukus abiejų universitetų dekanai pasirašė numatomo bendradarbiavimo sutartį.

Profesorius Moe didesnę dalį savo palinologinių darbų skyrė tarpdisciplininiams kultūros istorijos projektams. Kartu su savo kolegomis iš Bergeno universiteto Botanikos skyriaus jis prisidėjo kuriant stiprią bendradarbiavimo tradiciją tarp archeologų, osteologų, geologų ir botanikų, dirbančių Bergeno universitete. Šis bendradarbiavimas buvo itin sėkmingas, žvalgant ir tyrinėjant archeologijos paminklus. Jau pradinėje bendravimo stadijoje daugelis gamtos mokslų specialistų Vilniuje išreiškė susidomėjimą mūsų metodais ir strategijomis, vykdant tarpdisciplininius kultūros istorijos projektus. Todėl prof. Moe iniciatyva užmegzti kontaktai su archeologija, seminare dalyvauti pakviestas profesorius filosofijos daktaras Svein Indrelidas iš Bergeno universiteto Archeologijos skyriaus. Prof. S. Indrelidas, ko gero, yra labiausiai patyręs Bergeno archeologas šios ir kitų disciplinų bendradarbiavimo srityje. Šiandien jis atsakingas už Bergeno muziejaus tarpdisciplininių mokslo tyrimų projektų koordinavimą. Bergeno muziejus – tai neseniai įkurtas Bergeno universiteto padalinys, į kurį įeina archeologijos, meno istorijos, botanikos, etnografijos, geologijos bei zoologijos skyrių muziejų padaliniai. Šiame tome spausdinamas Indrelido straipsnis suteikia išsamios informacijos apie Bergeno muziejaus struktūrą ir veiklą.

Po preliminarus ryšių užmezgimo spalio mėn. seminare prof. S. Indrelidas apsilankė Vilniuje ankstyvą 1993 m. pavasarį. Šio apsilankymo tikslas buvo pakviesti Lietuvos archeologus dalyvauti geriau paruoštoje bendradarbiavimo programoje. Profesorius susitiko su Lietuvos istorijos instituto, Lietuvos nacionalinio muziejaus ir Vilniaus universiteto archeologais. Visos šios institucijos išreiškė teigiamą požiūrį į bendradarbiavimo su Bergeno universitetu perspektyvą. Tapo aišku, kad daugelis Lietuvos archeologų norėtų išsiaiškinti tarpdiscipliniškai orientuotos archeologijos galimybes, ypač vykdant akmens amžiaus projektus. Glaudesnių ryšių vystymu ypač buvo suinteresuoti Archeologijos skyriaus archeolo-

gai. Šis Lietuvos istorijos instituto padalinys formaliai atsakingas už priešistorinių paminklų tvarkymą, jame dirba dauguma Lietuvos archeologų. Vizito rezultatas – bendradarbiavimo sutartis tarp Lietuvos nacionalinio muziejaus Archeologijos skyriaus, Bergeno universiteto ir Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus. Formaliai ši sutartis buvo patvirtinta 1993 m. vasarą. Ją pasirašė atitinkamų skyrių vadovai, dr. Arthuras Fastelandas ir dr. Vytautas Kazakevičius. Profesorius S. Indrelido apsilankymo metu taip pat užmegzti stiprūs ryšiai su Lietuvos nacionalinio muziejaus Archeologijos skyriumi. Nacionaliniame muziejuje dirba dr. Vygandas Juodagalvis, kuris iki šiol buvo atsakingas už bendradarbiavimą.

Kai 1995 m. Bergeno muziejus tapo prijungtas prie Bergeno universiteto ir pakeitė Istorijos muziejų, anksčiau su Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriumi pasirašytą sutartį reikėjo peržiūrėti. Naują bendradarbiavimo sutartį tarp Lietuvos istorijos instituto ir Bergeno muziejaus, kurios turinys buvo toks pat, kaip ir pirmosios, pasirašė šių įstaigų direktoriai habil. dr. Antanas Tylas ir dr. Philos Kåre Hesjedalas Vilniaus-Bergeno konferencijoje, 1996 m. balandžio mėn. Tuo pat metu vyko derybos dėl atskiros sutarties tarp Bergeno ir Vilniaus universitetų Archeologijos skyrių. Formaliai ji buvo patvirtinta 1996 m. rudenį, o 1997 m. sausio mėn. pasirašyta abiejų institucijų vadovų – prof. dr. Philo Bergljot Solberg ir prof. habil. dr. Mykolo Michelberto. Dabar, kai rašoma ši įžanga, vyksta bendradarbiavimo sutarties ruošimas tarp Lietuvos nacionalinio ir Bergeno muziejų. Šios sutartys padės formalų pagrindą moksliniam bendradarbiavimui tarp Bergeno universiteto bei akademinį sluoksnį Vilniuje, dirbančių archeologijos ir bendradarbiavimo tarp archeologijos bei kitų mokslų srityje.

1992 m. užsimezgsios įvairios bendradarbiavimo formos leido sukurti funkcinių ryšių tinklą (tiek institucijų, tiek personalijų lygyje). Bergeno universiteto atstovai keletą kartų lankėsi Lietuvoje. Vilniaus mokslininkai ilgesniam laikui atvykdavo į Bergoną ir Vakarų Norvegiją, kur mokėsi palinologijos bei archeologinių kasinėjimų metodikos. Materialų Bergeno universiteto indėlis į Lietuvos institucijų darbą sudaro kompiuterinė įranga, techniniai įrengimai, skirti laboratoriniams bei lauko darbams, taip pat atliktos radiokarboninės analizės. Be to, buvo intensyviai keičiamasi literatūra – tezėmis, žurnalais.

Ryšiai, užmegzti mokslininkų, dirbančių geologijos ir botanikos srityje, iniciatyva, 1994 m. šiek tiek pakito siekiant įtraukti pirmiausia kultūros istoriją gvildinančius archeologus ir gamtos mokslų specialistus. Tokio pobūdžio bendradarbiavimui buvo svarbus 1993 m. rudenį Bergene įvykęs susitikimas tarp Lietuvos archeologų Vygando Juodagalvio ir Džiugo Brazaičio, dalyvavusių akmens amžiaus kasinėjimuose Bergeno apylinkėse, su Bergeno universiteto Archeologijos skyriaus mokslininkais Tore Bjørgu ir Asle Bruen Olsenu. Ši grupė nusprendė imtis priemonių sukuriant tvirtesnį pagrindą tolimesniam bendradarbiavimui archeologinių tyrimų srityje. Šią iniciatyvą parėmė Bergeno universitetas, 1994 m. vasarą finansavęs Bjørgo ir Bruen Olseno kelionę į Lietuvą. Norvegų atstovai turėjo galimybę dvi savaites bendrauti su Lietuvos archeologais, apilankyti įvairius Lietuvos archeologinius paminklus, su kuriais juos puikiai supažindino Vygandas Juodagalvis. Būsimojo bendradarbiavimo projektai bei tikslai buvo aptarti baigiamuosiuose susitikimuose su Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus ir Nacionalinio muziejaus darbuotojais. Nutarta, kad pirmasis žingsnis, skatinant konstruktyvų mokslinį bendradarbiavimą, bus konferencijos

Vilnius–Bergenas Vilniuje organizavimas. Ji būtų archeologinio tarpdisciplininio pobūdžio. Pagrindinis tikslas – sutelkti dėmesį į informacijos apie dviejų šalių archeologijos mokslą apsikeitimą. Nuspręsta, kad konferencija bus pravesta kaip jungtinis projektas, sutarties tarp Lietuvos istorijos instituto ir Bergeno muziejaus (tada dar Istorijos muziejaus) rėmuose. Konferencija turėjo vykti Lietuvos istorijos institute. Be to, Norvegijos atstovai priėmė dosnų Lietuvos nacionalinio muziejaus pasiūlymą suorganizuoti Bergene Lietuvos kultūros istorijos parodą „Archäologische Schätze aus Litauen“, kuri prieš tai demonstruota Duisburge (1993) ir Varšuvoje (1994).

Kadangi ekspozicija buvo supakuota ir paruošta išvežimui, šiam projektui įgyvendinti 1994/1995 m. žiemą buvo skirtas pagrindinis dėmesys. Deja, sutrukdė finansinės problemos. Tačiau mes tikimės, kad šią ekspoziciją bus galima nuvežti į Bergoną kada nors vėliau. Nesėkmė organizuojant parodą Bergene paskatino įdėti dar daugiau jėgų, kad Vilniaus–Bergeno konferencija taptų realybe. Paruošiamieji darbai prasidėjo 1995 m. rudenį. Organizaciniam komitetui vadovavo dr. Gintautas Zabiela, kuris dabar yra Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus vadovas. Komiteto nariais buvo Vygandas Juodagalvis ir Bergeno atstovai Svein Indrelidas, Asle Bruen Olsenas. Ekonominė parama išrūpinta ir formalumai baigti 1995 m. pabaigoje. 1996 m. sausio mėn. Indrelidas ir Bruen Olsenas atvyko į Vilnių. Jų tikslas buvo paruošti 1996 m. balandžio mėn. konferencijos programą. Organizacinis komitetas susitiko keletą kartų. Susitikimuose dalyvavo Lietuvos istorijos instituto direktoriaus pavaduotojas dr. Arturas Mickevičius, kaip vadovybės atstovas, suvaidinęs pagrindinį vaidmenį sprendžiant konferencijos organizavimo praktines problemas. Formuluojuot konferencijos turinį ir kryptį šioje pradinėje bendradarbiavimo stadijoje, komitetui teko atsižvelgti į būtinybę pasidalyti netgi elementariausia informacija apie dvi visiškai skirtingas archeologinių tyrimų, mokymo tradicijų bei institucines struktūras. Todėl nuspręsta, kad konferencija bus plataus profilio, t.y. iš dalies akcentuojant tarpdisciplininių metodų taikymą archeologijoje, iš dalies – bendrą kultūros istorijos apžvalgą ir metodologinius aspektus. Taip pat bus leista pateikti neseniai užbaigtus ar dar tęsiamus archeologinius projektus–tyrimus. Nutarta apsiukeisti infomacija apie archeologiniais tyrimais ir priešistorinių paminklų tvarkymu abiejose šalyse užsiimančių įstaigų organizacinę struktūrą. Galų gale nuspręsta, kad konferencija bus atvira visiems dalyviams ir plačiajai auditorijai, o norvegų dalyvavimas praktiniais sumetimais apribotas tik Bergeno muziejumi. Dėl plataus profilio konferencija buvo pavadinta „Lietuvos ir Vakarų Norvegijos archeologija: dabartis ir perspektyvos“.

Paskelbus apie konferencijos organizavimą, sulaukta pritarimo. Daugelis mokslininkų išreiškė norą skaityti pranešimus minėtomis temomis. Jų buvo 15 iš Bergeno muziejaus ir 14 iš įvairių Lietuvos įstaigų. 1996 m. kovo pradžioje Lietuvos istorijos institutas pateikė programą su pranešimų tezėmis bei konferencijos tvarkaraščiu. Konferencija turėjo tęstis 5 dienas – 3 skirtos pranešimams ir diskusijoms, 2 – ekskursijoms bei asmeniniams susitikimams.

Konferencija įvyko Lietuvos istorijos institute Vilniuje 1996 m. balandžio 13–19 d. Darbas buvo gerai organizuotas, pranešimai perskaityti laikantis programos (išskyrus kelis smulkius pakeitimus). Visuose posėdžiuose dalyvaudavo maždaug 50-ties žmonių auditorija. Nepaisant kalbinių, gyvenimo ir tiriamojo darbo tradicijų skirtumo, konferencija stebino aukštu abiejų šalių archeologijos proble-

mų bei tikslų supratimo lygiu. Be to, tarpdisciplininis bendradarbiavimas archeologinio žvalgymo, kasinėjimų ir analizės srityje buvo pripažintas labai reikšmingu tolimesniuose Lietuvos bei Norvegijos moksliniuose tyrimuose. Ne mažiau svarbu ir tai, kad čia susipažino žmonės, tiriantys tuos pačius ikiistorinius laikotarpius ir taikantys iš esmės tą pačią techniką bei metodus. Daugelis dalyvių ypač domėjosi kompiuterinės technologijos panaudojimu archeologijoje. Taigi konferencija sukūrė platų asmeninių kontaktų tinklą, kuris padidins konstruktyvaus bendradarbiavimo potencialą.

Dvidešimties asmenų Bergeno delegacija buvo rūpestingai priimta. Grupė labai vertina suteiktą galimybę ekskursijų po Vilnių ir jo apylinkes metu susipažinti su Lietuvos istorija. Instituto Archeologijos skyrius prisidėjo prie konferencijos, vadovaudamas ekskursijų Vilniaus apylinkėse programai. Universiteto atstovams dr. Albinui Kuncevičiui ir dr. Aleksiejui Luchtanui grupė labai dėkinga už puikias keliones į Trakus bei Kernavę.

Šiame "Archaeologia Baltica" tome 12 Lietuvos ir 13 Norvegijos autorių pateikia 24 iš 29 konferencijoje skaitytų pranešimų. Straipsniai labai skiriasi tyrinėjimų laikotarpiais bei tematika, tačiau turėtų suteikti skaitytojui bendrą vaizdą apie dviejų šalių archeologinių tyrimų pasiekimus ir kryptis. Mes taip pat tikimės, kad ši knyga pateiks idėjų, perspektyvų bei duomenų, praversiančių kitame archeologinių tyrimų kontekste.

Dėl visiškai skirtingų dalyvių kalbos pagrindų ir PC naudojimo buvo nelengva paruošti leidybai konferencijos medžiagą. Šias problemas išspręsti padėjo M.A. Davidas Simpsonas, iš Bergeno universiteto ir kandidatė į filosofijos daktaro laipsnį Lisa Hodgetts – Bergeno muziejaus studentė iš Durhamo universiteto (Didžioji Britanija).

Konferencija ne tik išplėtė kontaktų tinklą. Jos iniciatyva pradėta planuoti Lietuvoje jungtinę archeologinę ekspediciją. Tai būtų kitas žingsnis moksliniame bendradarbiavime. Jis pasitarnautų kaip išeities taškas toliau vystant tarpdisciplininį tyrimų profilį. Šiam tikslui pasirinkta Šventosios akmens amžiaus gyvenvietė, kuri intensyviai tiriama ir gerai žinoma. Tokios vėlyvojo akmens amžiaus medžiotojų-rinkėjų gyvenvietės, išsidėsčiusios priešistorinės lagūnos prie Baltijos jūros pakrantėse, pasižymi ypač geromis organinių liekanų konservacinėmis sąlygomis. Todėl Šventoji yra ideali vieta, kur Lietuvos tyrinėtojai galės pasimokyti iš patirties, sukauptos Bergeno muziejuje, kaip naudoti archeologinius, osteologinius ir botanikos metodus, kasinėjant priešistorines gyvenvietes. Kadangi anksčiau Šventosios kasinėjimai nebuvo paremti sisteminiiais tarpdisciplininiais tyrimais, mes tikimės, kad šis projektas suteiks naujos ir svarbios informacijos apie ekonominį bei socialinį-kultūrinį šio regiono vėlyvojo akmens amžiaus medžiotojų-rinkėjų gyvenviečių vystymąsi. Projekto paruošimas šiuo metu yra baigiamas. Kasinėjimai turi vykti nuo 1997 m. birželio vidurio iki liepos vidurio. Po jų bus įgyvendinama mokymo, analizės bei leidybos programa, paremta Bergeno ir Vilniaus mokslininkų pasikeitimu.

Mes tikimės, kad Vilniaus ir Bergeno archeologai bendradarbiaus ir ateityje. Norvegijos mokslininkams galimybė prisidėti prie Lietuvos archeologijos vystymo kartu yra ir įkvėpimo šaltinis bei išbandymas. Svarbiausias dalykas tokiame bendradarbiavime – abipusė nauda, kylanti iš būtinybės abiejų šalių mokslininkams praplėsti akiratį, atsisakyti tyrinėjimų lokališkumo. Glaudžiai bendradarbiaudami ir susipažindami, mes įgyjame galimybę konstruktyviai pažiūrėti į savo

regionų priešistorę. Dar daugiau, atsižvelgiant į šių dienų politinę situaciją Europoje, dabar svarbiau negu bet kada anksčiau sustiprinti mokslinį bendradarbiavimą tarp Rytų ir Vakarų, ypač humanitarinėse mokslo srityse. Greita Rytų ir Vakarų integracija humanitarinių mokslų srityje, be jokios abejonės, teigiamai paveiks demokratijos vystymąsi Rytų Europoje.

Nors konferencijos medžiaga atspindi labai prieštaringas šiuo metu archeologijos sritis, ši publikacija yra pirmiausia noro ir galimybių bendradarbiauti dokumentas. Visa, kas pasiekta, buvo įmanoma pirmiausia to idealistinio darbo dėka, kurį atliko Lietuvos archeologai dr. Vytautas Kazakevičius, dr. Vygandas Juodagalvis ir dr. Gintautas Zabiela. Bergeno universiteto vardu aš išreiškiu šiems žmonėms ypatingą padėką už pagalbą ruošiant konferenciją bei atliekant kitas užduotis, susijusias su bendradarbiavimo programomis. Be to, reikia padėkoti visiems Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus darbuotojams už pastangas sukurti konferencijoje Bergeno delegacijai malonią atmosferą. Mes taip pat dėkojame Lietuvos archeologijos draugijai ir jos pirmininkui dr. Albinui Kuncevičiui už šiltą sutikimą mums atvykus į Vilnių.

*Lietuvos ir Bergeno bendradarbiavimo
sutarčių koordinاتورius Bergene
Asle Bruen Olsen
Bergen, Norvegija 30 03 97*

Preface

This third volume of *Archaeologia Baltica 3* is the product of a conference with participants from Bergen, Norway, and Lithuania held at the Lithuanian Institute of History in April 1996. The conference was a result of a longer period of contact which started in 1992, when Professor Dr. Philos. Dagfinn Moe, Department of Botany, University of Bergen, visited the University of Vilnius to present a series of lectures in the field of palynology. His visit was followed by a Vilnius-Bergen geology/palynology seminar at the University of Vilnius in October 1992. The seminar brought together Lithuanian and Norwegian researchers such that personal contacts were established, and soon after an agreement of intended cooperation was signed by the Deans of the two universities.

Professor Moe has devoted a large part of his own palynological research to interdisciplinary culture historical projects, and has, together with his colleagues at the Department of Botany in Bergen, contributed to the development of a strong tradition of cooperation between archaeologists, osteologists, geologists and botanists at the University of Bergen. This cooperation has been especially successful in the context of survey and investigation of archaeological sites. Since many of the natural scientists in Vilnius expressed specific interest already in the early phase of communication with regard to learning about our methods and strategies as applied to interdisciplinary cultural historical projects, Professor Moe also initiated a link with archaeology by inviting Professor Dr. Philos. Svein Indrelid, Department of Archaeology, University of Bergen, to the seminar. Professor Indrelid is probably the most experienced archaeologist in Bergen when it comes to archaeological/interdisciplinary cooperation, and he is today in charge of coordinating interdisciplinary research projects at the Bergen Museum, the recently established body at the University of Bergen which consists of the museum units of the departments of archaeology, art history, botany, ethnography, geology, and zoology (Indrelid's article about the Bergen Museum in this volume provides detailed information as to how this institution is organized).

As a consequence of preliminary contacts made during the October seminar, Professor Indrelid visited Vilnius in the early spring 1993 for the purpose of inviting Lithuanian archaeologists to take part in a more fully developed cooperative program. His visit included meetings with archaeologists at the Lithuanian Institute of History, the National Museum of Lithuania and the University of Vilnius. All of these institutions responded positively to the perspective of cooperation with the University of Bergen, and it also became clear that many of the Lithuanian

archaeologists wished to explore the potentials of interdisciplinary oriented archaeology, especially within stone age projects. Representatives of the Department of Archaeology at the Lithuanian Institute of History, the institution which is formally responsible for the management of prehistoric monuments and which employs most of the field archaeologists in Lithuania, were specifically interested in developing stronger contacts. This led to a cooperative agreement between the Historical Museum, Department of Archaeology, University of Bergen and the Department of Archaeology at the Lithuanian Institute of History, formally approved in the summer 1993 and signed by the respective heads of departments Dr. Arthur Fasteland and Dr. Vytautas Kazakevičius. Professor Indrelid's visit also resulted in a strong contact with the Archaeological Department at The National Museum of Lithuania. The National museum employs Dr. Vygandas Juodagalvis, who has up till now been the leading collaborative person on the Lithuanian side.

When the Bergen Museum was established in 1995 as the museum facility of the University of Bergen, and thus replacing the Historical Museum, the previous agreement with The Lithuanian Institute of History, Department of Archaeology, had to be re negotiated. A new cooperative agreement between the Lithuanian Institute of History and the Bergen Museum, in content similar to the previous one, was therefore signed by the museum directors, Dr. Hab. Antanas Tyla and Dr. Philos. Kåre Hesjedal, at the Vilnius-Bergen Conference in April 1996. An additional separate agreement between the archaeological departments of the universities in Vilnius and Bergen was negotiated at the same time. This was formally dispatched in the autumn 1996 and signed by the institute leaders Professor Dr. Philos. Bergljot Solberg and Professor Dr. Hab. Mykolas Michelbertas in January 1997. As this preface is being written we are also in the process of fulfilling a cooperative agreement between The National Museum of Lithuania and Bergen Museum. These agreements serve to secure a formal basis for research cooperation between The University of Bergen and all the academic milieus in Vilnius occupied with archaeology and archaeological/natural scientific collaboration.

Since they began in 1992, the various forms of cooperation have resulted in a functional contact network both on the institutional and the personal levels. Representatives from the University of Bergen have visited Lithuania on several occasions, while Lithuanian researchers have had longer stays in Bergen and Western Norway for training and education in palynology and archaeological field methods. Material contributions from the University of Bergen to the Lithuanian institutions include computer equipment, laboratory and field technical facilities and natural scientific analyses such as radiocarbon dates. There has also been a rather intensive exchange of literature, both theses and journals.

The contacts as first initiated by natural scientists oriented towards geology and botany, have since 1994 shifted over to involve primarily archaeologists and natural scientists occupied with culture historical research. A meeting of importance for this direction of the cooperation took place in Bergen in the autumn 1993 between the Lithuanian archaeologists Vygandas Juodagalvis and Džiugas Brazaitis, who had participated in a stone age excavation outside Bergen, and two researchers employed at the Department of Archaeology, University of Bergen, Mag.Art. Tore Bjørge and Mag.Art. Asle Bruen Olsen. This group decided take actions towards creating a more solid platform for future archaeological

research cooperation. The initiative was approved by the University of Bergen, which funded travel to Lithuania for Bjørge and Bruen Olsen in the summer 1994. During two weeks the Norwegian representatives had the opportunity to become acquainted with most sides of Lithuanian archaeology through discussions with fellow archaeologists and by visits to archaeological sites around the country under the excellent guidance of Vygandas Juodagalvis. Future cooperation projects and goals were discussed in concluding meetings with the staffs of the archaeological departments at the Lithuanian Institute of History and the National Museum. It was agreed that the first step in activating a constructive research cooperation process would be to work toward an archaeological/interdisciplinary Vilnius-Bergen conference in Vilnius focusing on general exchange of information about the archaeologies of the two countries. It was also decided that such a conference should be conducted as a co-project within the framework of the agreement between the Lithuanian Institute of History and the Bergen Museum (at that time Historical Museum) and with the Institute as the host institution. In addition the Norwegian representatives accepted a generous invitation from The National Museum to set up in Bergen the Lithuanian culture historical exhibition *Archäologische Schätze aus Litauen*, previously shown in Duisburg, Germany (1993) and Warsaw, Poland (1994).

Since the exhibition was packed and ready for transport the planning of this project was given priority during the winter 1994/95, but unfortunately it had to be cancelled due to financial problems. However, we still hope that it will be possible present a similar exhibit in Bergen at a later stage. The failure of the exhibition project made us very determined to succeed in making a reality of the even more important Vilnius-Bergen conference. The preparations began in autumn 1995 with an organizing committee lead by Dr. Gintautas Zabiela, now head of the Department of Archaeology at the Lithuanian Institute of History. The other members of the committee were Vygandas Juodagalvis and the Bergen representatives Svein Indrelid and Asle Bruen Olsen. Economic support was secured and the formalities finalized by the end of 1995. Indrelid and Bruen Olsen then went to Vilnius in January 1996 for the purpose of preparing a program for a conference in April 1996. Here the committee had several meetings which also included the assistant director of the Lithuanian Institute of History, Dr. Arturas Mickevičius, who as a leading representative played a key role in solving logistic and practical problems in connection with the arrangement. In formulating the content and direction of a conference at this early stage of research cooperation, the committee had to consider the need for communicating even the most elementary information about two quite different traditions and institutional structures of archaeological research and education. It was therefore decided to provide the conference with an open profile, placing emphasis partly on the formally approved common priority of interdisciplinary methods applied in archaeology, partly on general culture historical surveys and methodological aspects, as well as allowing for the presentation of recent or ongoing important archaeological projects/case studies. It was also agreed to incorporate an exchange of information regarding the organization of the institutions dealing with archaeological research and the management of prehistoric monuments in the two countries. Finally, it was decided that the conference should be open for Lithuanian contributors and spectators, and, for practical reasons, that the

Norwegian participation should be limited to researchers representing Bergen Museum. Because of the general profile of the conference it was given the title *The Archaeology of Lithuania and Western Norway: Status and Perspectives*.

Following the announcement of the conference many researchers responded positively, expressing interest in presenting papers related to the above mentioned topics. These included 15 researchers from the Bergen Museum and 14 Lithuanian researchers representing a variety of institutions. In early March 1996 the host institution presented a conference program containing abstracts of the presentations and a schedule extending over 5 days - 3 days of lectures and discussions and 2 days of excursions and individual meetings.

The conference took place at the Lithuanian Institute of History in Vilnius in the period April 13-19 1996. The arrangement was well structured and the papers were submitted according to the program with only some minor changes. An audience of approximately 50 persons was present at all sessions. In spite of the differences in language, background and research traditions the discussions revealed a surprisingly high degree of mutual understanding of current problems and goals in the archaeology of the two countries. Furthermore, interdisciplinary collaboration in the contexts of survey, excavation and analysis was recognized as important for future Lithuanian/Norwegian research cooperation. Last, but not least, the conference successfully brought together individuals working within the same prehistoric periods or occupied with principally similar techniques and methods (the use of computer technology in archaeology was addressed with specific interest by many of the participants). The conference thus created an extended personal contact network which serves to increase the potential for constructive research cooperation.

The Bergen delegation of 20 persons was well cared for during the whole conference. The group highly valued the opportunity to learn about the history of Lithuania through the excursions in Vilnius and its surroundings. The Department of Archaeology at the University of Vilnius contributed to the conference by leading the program of excursions outside Vilnius. The university representatives Dr. Albinas Kuncevičius and Dr. Aleksiejus Luchtanas were appreciated for their excellent tours of Trakai and Kernavė.

In this volume of *Archaeologica Baltica* 3, 12 Lithuanian and 13 Norwegian authors present 24 of the 29 papers submitted at the conference. The articles range widely in time and topics, but should give the reader a general impression of the status and directions of archaeological research in the two regions. We also hope that this book will contribute with some new ideas, perspectives and data which can be made useful in other contexts of archaeological research.

Because of the participants' totally different backgrounds in language and in the use of PCs, it has not been an easy task to complete the publication of the conference papers. These problems were solved due to the great efforts of MA David Simpson, Bergen Museum, who has been responsible for the language editing of the publication, and who was well assisted by Ph.D. candidate Lisa Hodgetts, presently a guest student at the Bergen Museum representing the University of Durham, U.K.

The conference not only extended the contact network, but it also initiated the process of planning a joint excavation project in Lithuania as the next step in the cooperation process. A joint excavation project was considered to represent

Overview map showing Lithuania and the region of Western Norway

a necessary point of departure for the further development of the interdisciplinary research profile agreed upon as an important cooperation priority. For this purpose the previously intensively investigated and well known stone age settlement area in Šventoji was selected. These late stone age hunter-gatherer settlements located at the shore of a prehistoric lagoon close to the Baltic sea are characterized by extremely good conditions for the preservation of organic remains. This makes Šventoji an ideal context for an investigation in which Lithuanian researchers can learn from the experience of the Bergen Museum on the use of combined archaeological, osteological and botanical methods and strategies in prehistoric excavations. Since earlier excavations in Šventoji have not been based on systematic interdisciplinary investigations, we also expect that this project will generate new and important information about the economic and socio-cultural development among the late stone age hunter-gatherers in the region. The

planning of the project is presently being finalized. The excavation is scheduled for the period mid June-mid July 1997, and will be followed by a program of training, analysis and publication based on an exchange of researchers between Bergen and Vilnius.

It is our hope that the archaeological milieus in Vilnius and Bergen will continue to cooperate in the years to come. For the Bergen archaeologists it is both an inspiration and a challenge to contribute to the further development of Lithuanian archaeology. Most important are the mutual benefits achieved from such a cooperation, especially in that it forces the researchers on both sides to extend their horizons beyond their local research perspectives. In learning from each other's differences in this context of close cooperation we are also in a better position to find constructive approaches to the study of the prehistory in our "own" regions. Furthermore, considering the political situation in Europe today it is more urgent than ever to strengthen the ties of scientific cooperation between East and West, specifically within the human sciences. A process of rapid East-West integration of humanistic research will undoubtedly contribute positively to the democratic development in Eastern Europe.

Although the publication of the conference proceedings reflects rather contrasting archaeologies at this stage, it should be seen first of all as a document of the willingness and ability to cooperate. What we have successfully achieved so far is due primarily to the idealistic work of the Lithuanian archaeologists Dr. Vytautas Kazakevičius, Dr. Vygandas Juodagalvis and Dr. Gintautas Zabiela. On behalf of the University of Bergen I thank these especially for their contributions to the arrangement of the conference as well as to the fulfilment of other tasks related to the cooperative programs. Furthermore, the whole staff the Department of Archaeology at the Lithuanian Institute of History has to be thanked for its efforts invested in making the conference a pleasant experience for the Bergen delegation. Finally, we thank the Lithuanian Archaeological Society, with its chairman Dr. Albinas Kuncevičius, for the warm reception given on our arrival in Vilnius.

Bergen, Norway 30.03.97

Asle Bruen Olsen

*Bergen coordinator of the Lithuania-Bergen
cooperation agreements*

II. Institutions

Norwegian archaeology – past and present

SVEIN INDRELID

Although the distance between Lithuania and Norway is not really large – less than 650 km at the shortest – the two countries are in several ways very different. Lithuania is a low country, a land of flat plains and rolling hills, while Norway is a mountainous country. About 80% of Norway is taken up by mountains and forests. Less than 3% is agricultural land, while – according the statistics I have consulted – 49% of Lithuania is cultivated fields, and another 22% meadows and pasture land. The land area of Norway is about 5 times larger than that of Lithuania, but the population is about the same, 4.3 million in Norway, and 3.7 million in Lithuania. This gives an average of 57 persons pr km² in Lithuania, while Norway has the lowest population density in Europe, with only 13 persons pr km².

The physical factors of nature strongly influence man's adaptation to his environment. Human response to the environment varies over distance and with changes in the environment. Different adaptive patterns can be expected to occur within diverse environments. Topographic and climatic factors may limit human settlement and exploitation and serve to define the area used by a specific band of hunter-gatherers (Price 1980:223). Information from Australia indicates that tribal boundaries are based on visible and rational physiographic features such as river systems, watersheds, shifts in topography, and changes in floral complexes' (Birdsell 1971:334). Information from other ethnographically-known areas of the world indicates that the same pattern is consistent (Price 1980:223).

How man adapts to diverse and changing environment will to some extent also influence the technological, social, economic and political factors – in short human culture. Therefore I find it pertinent to give a short presentation of the country of Norway, with special emphasis on natural conditions and geographic setting.

* * *

The mainland of Norway is long and narrow, stretching across 14 degrees of latitude, from less than 58° in the south, to more than 71° in the north. About